

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

ÇAĞDAŞ TÜRKİYE TARİHİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt: VII Sayı: 16-17 Yıl: 2008/Bahar-Güz

İZMİR, 2010

Cilt: VII Sayı: 16-17 Yıl: 2008 / Bahar - Güz

İÇİNDEKİLER

DOKUZ EYÜL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRKİYE TARİHİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Cilt: VII Sayı: 16-17 Yıl: 2008 / Bahar - Güz

Yayın No:
ISSN NO:
1. Baskı

Derginin Sahibi: D.E.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Adına
Doç. Dr. Kemal ARI
Sorumlu Müdür: Doç. Dr. Kemal ARI
Yönetim Yeri: Dokuz Eylül Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü
Buca - İZMİR
Yayının Türü: Akademik Hakemli - Altı Ayda Bir Yayınlanır.

Yönetim ve Yazışma Adresi:
Dokuz Eylül Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü
Tınaztepe Yerleşkesi, Buca - İzmir
Telefon: (0 232) 412 79 28 - 453 98 29
Faks: (0 232) 453 99 07
E-mail: *ata.dergi@deu.edu.tr*
http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/tr/index.htm

Kapak Tasarımı: Tarık Taşçı (*tariktasci@gmail.com*)
Sayfa Tasarımı: Ahmet Yılmaz (*ahmet.deu@hotmail.com*)

Basım Yeri ve Tarih: Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRKİYE TARİHİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Sahibi
Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü
Doç. Dr. Kemal **ARI**

ÇAĞDAŞ TÜRKİYE TARİHİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

CİLT: VII SAYI: 16-17 YIL: 2008 / Bahar-Güz

EDİTÖRDEN

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, yakın Türkiye Tarihi konularına, değişik boyutlarda bakma çabasında bulunan 25 ayrı araştırma ile yeniden karşınızda yer almış bulunuyor. Hemen belirtelim; dergimizin bir özelliği, onun hem e-dergi, hem de basılı dergi halinde yayınlanıyor olmasıdır. Temel amacımız, en uzak köşedeki bir araştırıcıya bile kolayca ulaşılır olmak ve bilimin gelişmesine katkıda bulunmak... Ancak, şunu da biliyoruz: Özellikle, tarihçilik uğraşısının içinden gelen pek çok kişi, eline somut bir kaynak almak arzusunu hep taşıyor. Bunu bildiğimiz için, ilk sayılardaki kadar olmasa da yine de isteklere yanıt verecek biçimde, dergimizin matbaa baskısını yapmaktan da geri kalmadık. Bunun yanısıra, önümüzdeki sayıdan itibaren, Türkçeden başka dillere ve başka dillerden de Türkçeye çevrilmiş yazılarla da okuyucunun karşısında olacağız. Böylece, araştırma makaleler yanında, kitap, sempozyum, konferans tanıtım ve eleştirisi, nekroloji, dizin çalışması gibi değişik çalışma türlerinin yanısıra, özellikle Türkiye ve Türkler'i ilgilendiren çeviri yazıların da dergimize ayrı bir zenginlik sunacağını düşünüyoruz.

İki sayısının bir arada yer aldığı bu çalışmada emeği geçenleri kutluyor, yararlı olmasını diliyorum.

Doç. Dr. Kemal ARI

Enstitü Müdürü

OSMANLI TAŞRASINDA BELEDİYE İDARESİ: ALANYA BELEDİYESİ (*1914-1915*)

Nurşen GÜRBOĞA*

Özet

Bu çalışmada Tanzimat döneminden itibaren çeşitli kentsel hizmetleri üstlenen belediye idaresinin küçük taşra şehir ve kasabalarındaki varlığı ve yürüttüğü görevlerin devlet, yerel bürokrasi, taşradaki nüfuz grupları ve çeşitli halk kesimleri için ne anlama geldiğini, Alanya belediyesinin teşekkülü ve 1914-1915 yıllarındaki faaliyetlerine başvurarak çözümlemeye çalışacağız. Çalışmamızda, belediye teşkilatının merkezi devletin taşradaki toplumsal, siyasal ve iktisadi yaşama nüfuz etme ve yerel eşrafı denetim altına alma çabalarının yanısıra şehir ahalisinin yaşam standartlarını iyileştirerek devletin temel gücü sayılan nüfusu üretken, uzun ömürlü ve devlete sadık kılmak gayesinin bir parçası olarak kurulduğunu iddia edeceğiz. Alanya belediyesinin teşekkülü ve imparatorluğun son yıllarındaki faaliyetlerine ilişkin bu incelememiz, devletle çoğunluğu küçük şehir ve kasabalarda yaşayan taşra ahalisinin çeşitli kesimleri arasındaki ilişkilere yerel bir mercekten bakmak amacındadır.

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı devleti, taşra idaresi, belediye teşkilatı, yerel nüfuz grupları, ahali, kentsel hizmetler, Birinci Dünya Savaşı.*

MUNICIPAL GOVERNMENT IN THE OTTOMAN COUNTRYSIDE: ALANYA MUNICIPALITY (*1914-1915*)

Abstract

This study aims to explore the meaning of the municipal government, which performed various municipal services since the Tanzimat era, for the state, local bureaucracy, local power groups, and ordinary people in the small cities and towns, through a study of establishment of Alanya municipality and its public services during 1914 and 1915. This study will argue that municipal government was the part of the state's efforts to penetrate political, economic and social life in the provinces and to take the local power groups under the control of the central state, in addition to this, it was part of the state's goal to render population loyal to the state, increase its productivity and longevity through improving living standards of the city dwellers. This study on the establishment of Alanya municipality and its services during the last years of the Empire aims to scrutinize relations between the state and the provincial people most of whom lived in the small cities and towns from a local lens.

Key Words: *Ottoman state, municipal government, local power groups, people, urban services, World Word I.*

* Dr., Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü (*ngurboga@marmara.edu.tr*)

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nda modern belediye teşkilatı, iktisadi, siyasi ve idari dönüşümlerin yoğunlaştığı 19. yüzyılın ikinci yarısında doğdu ve kurumsallaştı. II. Mahmud döneminden itibaren şehir idaresinde gittikçe etkinliklerini yitiren kadı, yeniçeri ocağı mensupları, vakıflar ve lonca teşkilatının rollerini zamanla ihtisab nezareti, polis ve zaptiye teşkilatı gibi yeni kurulan kurumlar ve son olarak 1850'lerden itibaren modern belediye teşkilatı devraldı[1].

Tanzimat döneminden itibaren kentsel hizmetleri üstlenmeye başlayan belediyeler, başta İstanbul olmak üzere önce Avrupa ile iktisadi ilişkilerin yoğunlaştığı doğu Akdeniz liman şehirlerinde ve diğer önemli ticaret merkezlerinde, ardından da kentsel hizmet talepleri olmayan küçük taşra şehir ve kasabalarında kuruldu[2]. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde toplumun ağırlıklı olarak kırsal tarımsal bir dokuya sahip olduğu ve küçük taşra şehir ve kasabalarında yaşadığı göz önüne alındığında, belediyelerin, kentleşme hızı düşük taşra yerleşimlerinde faaliyetlerinin devlet ve taşra halkı için ne anlama geldiği sorusu önem kazanmaktadır. Biz bu makalede; Akdeniz kıyısında yer alan Alanya gibi bir taşra kasabasında faaliyet gösteren belediye teşkilatının idari yapısı, faaliyetleri ve Birinci Dünya Savaşının ilk yıllarında savaşın yol açtığı iktisadi ve sosyal sorunlara karşı aldığı önlemleri tartışarak, belediye teşkilatının küçük taşra şehirlerindeki işleyişine dair bir resim çizmeye çalışacağız. Çalışmamızın ana kaynaklarını Alanya Belediyesi meclisinin 1914 ve 1915 yıllarında kaydedilen meclis karar zabıtları, Konya vilayet salnameleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden çeşitli belgeler ve Alanya halkından kişilerin yazdığı hatırat oluşturmaktadır. Bu kaynaklardan yıla çıkarak Alanya belediye meclisinin şehrin sorunları ve ihtiyaçlarına ilişkin tespitlerini, bu ihtiyaçları gidermek için aldıkları kararları, faaliyetlerinin yoğunlaştığı alanları ve tüccar, esnaf ve halkın diğer kesimleri arasındaki ilişkileri çözümleyeceğiz.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Modern Belediye Teşkilatının Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu'nda modern belediye teşkilatının kuruluşundan önce çeşitli mahalli nüfuz gruplarının, loncaların, vakıfların, mahalle biriminin ve ahalinin görevler üstlendiği bir mahalli idare çekirdeği vardı. Şehir idaresini üstlenen kadı ve yeniçeri ocağından çeşitli görevliler şehrin altyapı hizmetleri, ticari yaşamın denetimi ve asayişin sağlanması vb. uğraş alanları için ahaliden, tüccardan ve esnaftan geniş ölçüde yararlanıyordu[3].

1 Geleneksel şehir idaresindeki dönüşüm ve modern belediye teşkilatının doğuşu için bkz.: İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, TTK Basımevi, Ankara, 2000, s.s.124-130.

2 Osmanlı İmparatorluğu'nda beledi örgütlenmelerin kuruluşu için bkz.: Ortaylı, *a.g.e.*, s.s.171-186; Sıddık Tümerkan, *Türkiye'de Belediyeler (Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu)*, R. Zelliç Basımevi, İstanbul, 1946, s.54; Tarkan Oktay, "Osmanlı Döneminde Modern Belediye Kurumunun Doğuşu ve Gelişimi", *Selçukludan Cumhuriyete Şehir Yönetimi*, (ed.: Erol Özvar ve Arif Bilgin), Türk Dünyası Belediyeler Birliği, İstanbul, 2008 içinde, s.s.393-396.

3 Ortaylı, *a.g.e.*, s.s.127-128.

Buna karşın II. Mahmut döneminde Yeniçeriliğin 1826'da kaldırılmasıyla beraber kadılık şehir idaresindeki yaptırım gücünü kaybetti. Aynı yıl kurulan ihtisab nezareti esnaf teftişi, vergi ve resimlerin toplanması, narhın uygulanması, ahalinin düzene uymasının sağlanması görevlerini üstlendi. 1845'te İstanbul'da bir polis örgütü, 1846'da zaptiye müşirliği kurulunca ihtisab nazırlığının görevi yalnız narh işleri ve esnaf kontrolüyle sınırlı kaldı[4]; ayrıca modern beledi idarelerin kurulmasıyla ihtisap nazırlığının şehir idaresindeki görevleri belediyelere devroldu. Yine de ihtisab ağalığı taşrada belediye kuruluşunun gecikmesi nedeniyle 19.yy boyunca işlevini sürdü[5].

Osmanlı İmparatorluğu'nda belediyelerin gelişiminde 1855-1876 dönemi belediyelerin "kuruluş dönemi" olarak adlandırılabilir[6]. İlk belediye örgütlenmeleri bu dönemde Avrupa ile iktisadi ilişkilerin yoğunlaştığı Doğu Akdeniz liman şehirlerinde kuruldu. Kuruluş döneminin model belediyesi olarak adlandırılabilecek ilk beledi örgütlenme İstanbul'da ortaya çıktı. İstanbul'un Kırım Savaşı'nda önemli bir lojistik merkez olmasının yanı sıra, Avrupa'dan gelen çok sayıda asker, gazeteci, diplomat, tüccar, sağlık görevlisi gibi çeşitli grupların yol açtığı nüfus artışı kentsel hizmet sorunlarını arttırdığı gibi Avrupa kamuoyunun ilgisini de çekti[7]. Artan sorunlara bir yanıt olarak, 1854'te yayımlanan resmi bir tebliğle İstanbul'da şehremaneti ve 1856'da da Altıncı Daire-i Belediye kuruldu. Şehremaneti, şehirde zaruri ihtiyaç maddelerinin teminini sağlama, narh koyma ve uygulama, yol ve kaldırım yaptırıp onartma, temizlik işlerini yürütme ve esnafın kontrolü, maliyeye ait vergi ve resimlerin toplanıp hazineye teslimi gibi bir dizi görev üstlendi[8].

Belediye idareleri İstanbul'un ardından İzmir, Selanik, İskenderiye, Tunus, Trabzon, Rusçuk, Varna gibi önemli liman kentlerinde ve kasabalarında kuruldu. Limanlara yanaşan tüccar gemileri için karantina ve konaklama tesisleri, artan iktisadi faaliyetler ve kent nüfusu için düzenli şehir içi ulaşımı ve uygun sağlık şartları yaratmak gerekiyordu. Tanzimat bürokratları, liman şehirlerinde modern şehir hizmetlerini talep eden yerli ve yabancı ticaret kesimlerinin ihtiyaç ve taleplerini karşılamak ve bu doğrultuda kentlerin altyapı ve konut sorununu çözmekle karşı karşıya kaldılar[9]. Sonuç olarak belediyeler, 19. yüzyılda İmparatorluğun dış dünyayla artan iktisadi ilişkilerin yarattığı ticari canlılık, nüfus artışı ve kentsel büyüme sonucunda, büyük kentlerde çeşitli altyapı hizmetleri, kamu sağlığına yönelik hizmetler, çarşı pazar denetimi, iş ve mesken alanlarının yeniden düzenlenmesi taleplerini karşılamak üzere kuruldular. Beledi idareler, liman şehirlerinin ardından benzer ihtiyaçların ortaya çıktığı Tuna bölgesi, Mezopotamya ve Suriye'nin önemli ticaret ve ulaşım merkezlerinde kuruldu. Bu şehirleri Anadolu'da Aydın, Kayseri, Konya, Gaziantep gibi bazı büyükçe merkezler izledi[10].

Belediyelerin ticari merkezlerde kuruluşunda, ticari faaliyetlerin güçlendirdiği yerli ve yabancı girişimci ve tüccar sınıfların şehir hizmetlerine yönelik talepleri belirleyici oldu. Örneğin 19. yüzyılın ikinci yarısında uluslararası ti-

4 *A.g.e.*, s.s.129-130.
5 *A.g.e.*, s.172.
6 Oktay, *a.g.e.*, s.377.
7 *A.g.e.*, s.381.
8 Ortaylı, *a.g.e.*, s.s.124-131.
9 *A.g.e.*, s.130.
10 Osmanlı İmparatorluğu'nda beledi örgütlenmelerin taşra vilayetlerinde kuruluşu için bkz.: Ortaylı, *a.g.e.*, s.s. 171-186; Tümerkan, *a.g.e.*, s.54 ve Oktay, *a.g.e.*, s.s.393-396.

carette imparatorluğun en büyük ihracat limanı olan İzmir'de şehrin ileri gelenleri, kamu hizmeti veren imtiyazlı şirketlerin sermayedarları ve şehirde faaliyet gösteren yabancı tüccarın beledi örgüt kurulması talebini onaylayan Babıâli 1868'de şehirde bir belediye teşkilatı kurulmasının önünü açtı[11]. Benzer şekilde, Selanik'te liman tesisleri ve demiryolunun gelişimi, depolama tesisleri, finans ve ticaret kurumlarının artması ve şehrin genişlemesi ile işadamı ve tüccar kesiminin ticaret altyapısının ve yerel hizmetlerin iyileştirilmesine yönelik talepleri sonucu şehirde 1868 yılında belediye kuruldu[12] .

1870'lerden itibaren beledi hizmetler, iktisadi dinamizmin fazla nüfuz etmediği, yeni kentsel hizmet talepleri olmayan küçük taşra şehir ve kasabalarına da girdi[13]. Taşrada beledi idareler, Osmanlı devletinin taşrayı merkezi devletin denetimine almak için yürüttüğü kapsamlı idari reformların bir parçası olarak gelişti. Osmanlı merkezi bürokrasisinin devlet iktidarını taşranın en ücra köşelerine taşımak arzusu beledi idareleri âdem-i merkeziyetçi bir idari dönüşümden çok modern, merkezi devletin taşra üzerindeki kontrolünü artırmaya yönelik merkeziyetçi idari dönüşümün bir parçası kıldı. Bu nedenle, belediye teşkilatının taşrada gelişimi taşra idaresini merkezileştiren bir dizi idari, mali ve hukuki düzenlemeden ayrı değerlendirilmemelidir.

Nitekim taşrada belediye teşkilatını düzenleyen mevzuat imparatorluk genelinde vilayet idaresini düzenleyen 1864 Vilayet Nizamnamesi'nin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. 1867 yılında yayımlanan iki talimatname ile 1864 düzenlemesi yenilenirken, 1871 yılı Vilayet Nizamnamesi belediyelere ilişkin mevzuatı genişletmiştir. Belediye teşkilatını vilayet nizamnamelerinden ayrı olarak düzenleyen ilk kanun ise 1877 yılı Vilayet Belediye Kanunu'dur. 1877 tarihli Vilayet Belediye Kanunu, çeşitli değişikliklerle beraber 1930 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Kanun, merkezi iktidara taşrayı beledi idareler aracılığıyla kontrol etme imkânı sağladığı için, taşrada merkeziyetçi politikaları sürdüren İkinci Meşrutiyet dönemi ve Cumhuriyet dönemi kuruluş yıllarında hükümetler tarafından da kullanılmıştır[14].

Merkezi devlet, taşra idaresini yeniden düzenlerken, aynı zamanda taşradaki mahalli nüfuz gruplarını denetim altına almak gayesi de gütmüştür. Gerçekten de merkezi bürokrasi idari reformları yürütürken, imparatorluğun Tanzimat öncesi idari yapı içinde yer alan yerel eşrafı, halk üzerinde etki gücü olması nedeniyle saf dışı bırakmak yerine bu gruplara resmi pozisyonlar vererek onları taşradaki idari reformun bir parçası kılmıştı. Nitekim vilayet idaresinin yeniden düzenlenmesi sonucu idari, mali ve adli işlevlerle donatılan yerel meclislerle taşradaki nüfuz grupları reform sürecine dâhil edildi[15]. Devlet yeni idari reformlarla eski ayrıcalıklarını yitiren gruplara taşra meclislerinde yer vererek bir yandan bu grupların sadakatlerini kazanmayı, diğer yandan da bilgi ve deneyimlerinden faydalanmayı umuyordu.

11 Erkan Serçe, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmir'de Belediye (1868-1945)*, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 1998, s.54.

12 Oktay, *a.g.e.*, s.395.

13 Ortaylı, *a.g.e.*, s.172.

14 Belediye teşkilatını düzenleyen talimatname ve nizamnameler için bkz.: Tümerkan, *a.g.e.*, s.54,154.

15 Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat süresince geliştirilen yerel meclislerin bir değerlendirmesi için bkz.: Musa Çadırcı, *Tanzimat Sürecinde Türkiye Ülke Yönetimi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2007, s.s.287-301.

Yerel meclisler devlete aynı zamanda taşrayı yönetecek kadro eksikliğini ve bütçe sorunlarını da yerel imkânlarla giderme imkânı sunuyordu[16].

Belediye meclisleri de merkezi bürokrasinin taşra seçkinlerini idareye dâhil ettiği yeni kanallardan biriydi. Taşra ileri gelenlerinin belediye idaresine katılımı yalnızca meclis üyeliği yoluyla gerçekleşmiyordu. Belediye meclisi aynı zamanda taşra seçkinlerine danışarak bu grupları karar alma süreçlerine katıyordu[17]; ayrıca çeşitli esnaf, zanaatkâr ve tüccar grupları belediyenin çeşitli mal ve hizmetlere ilişkin fiyat ve tarife politikalarını kimi zaman kendi çıkarlarına göre şekillendirebiliyor, ticari faaliyetleri kolaylaştıracak çeşitli kentsel altyapı taleplerinde bulunabiliyorlardı. Kuşkusuz belediyelerin kuruluşundan önce de şehrin altyapı hizmetleri, ticari yaşamın denetimi ve örgütlenmesi, narh tespiti, vergilerin dağıtımı ve toplanması ile asayişin sağlanması için yerel seçkinlerden geniş ölçüde yararlanılıyordu. Devletin bir takım hizmetleri görecek mali ve teknik yetersizlikleri, kadro yokluğu, ulaşım ve haberleşme imkânlarının sınırlılığı merkezi devletin mahalli gruplardan yararlanmasını zorunlu kılıyordu. Taşrada görülen tüm bu olumsuzluklara karşın, Tanzimat yöneticileri, çeşitli idari reformlarla iktidarlarını taşraya yayarak bu gruplar üzerindeki egemenliğini pekiştirmede önemli gelişmeler sağladı[18].

Taşra belediyelerinin kadroları, görev ve yetkileri ve bütçe kaynakları en kapsamlı haliyle 1877 Vilayet Belediye Kanunu'yla tanımlandı. Kanuna göre belediye meclisi, seçimle gelen belediye reisi ve azaların yanı sıra devlet tarafından atanan tabip, baytar, mühendis gibi müşavir üyelerle kâtip, sandık emini ve zabıta-i belediye görevi gören belediye çavuşundan oluşacaktı. Belediye reisinin başkanlığında haftada iki defa toplanacak belediye meclisi şehrin sorunlarını tartışacak ve şehrin ileri gelenlerine çeşitli konularda danışacaktı[19]. 1877'ye kadar belediye reisi taşra bürokrasisi içinden hükümetçe tayin ediliyordu. 1877 düzenlemesiyle beraber, belediye reisinin belediye meclisine seçilen üyeler arasından atanması ve belediye gelirlerinden maaş alması hükme bağlandı. Meclis azaları, emlak sahibi Müslim ve gayri-Müslim erkek yurttaşlar arasından seçimle belirlenecekti. Yıllık belirli bir miktar emlak vergisi verme, başkasının hizmetkârlığında bulunmama koşulları şehir belediye idaresini şehir eşrafıyla sınırlandırmış oluyordu[20].

Kuşkusuz beledi idarelerin varlığı yalnızca merkezi devletin taşra idaresini ve yerel nüfuz gruplarını denetim altına alma arayışlarıyla açıklanamaz. Belediyeler sundukları bir dizi kamu hizmeti ile şehir ahalisinin günlük hayatını devlet müdahalesine açmış oluyordu. 1877 tarihli Vilayet Belediye Kanunu taşra belediyelerinin görev ve sorumluluk alanlarını hayli geniş bir şekilde tanımlamıştır. Modern belediyelerin hizmet alanı, şehir ahalisinin yaşam standartlarını etkileyen iktisadi, sosyal ve fiziki koşulları düzenlemeye ve iyileştirmeye yönelik birbirinden farklı bir dizi faaliyetten oluşuyordu. Kanuna göre belediyeler lokanta, tiyatro gibi halka açık yerlerin temizlik ve düzenini denetlemek, esnafın teftişi, sağlığa aykırı maddelerin satışını yasaklamak, ölçüleri ayarlamak, ekmeğe narh koymak ve ölçüsüz

16 Yonca Köksal, "Imperial Center and Local Groups: Tanzimat Reforms in the Provinces of Edirne and Ankara", *NewPerspectives on Turkey*, 27, Fall, 2002, s.s.108-109.

17 İlhan Tekeli, İlber Ortaylı, *Türkiye'de Belediyeciliğin Evrimi*, Türk İdareciler Derneği, Ankara, 1978, s.21.

18 Geleneksel şehir idaresi örgütü ve 19. yüzyılın ilk yarısındaki değişimler için bkz.: İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde...*, s.s.124-130.

19 İlber Ortaylı, *Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği*, Hil Yay., İstanbul, 1985, s.s.173-174.

20 Tümerkan, *a.g.e.*, s.57.

fiyatlandırmaları önlemek, pazar yerleri tesis etmek, mezbaha inşa etmek, nakil vasıtalarının ücret tarifelerini belirlemek ve vasıtaların işlerliğini denetlemek gibi bir dizi etkinlikle şehrin iktisadi yaşamında düzenleyici roller üstlenmişti. Ayrıca, yapı işlerini düzen altına almak, devlet binalarının inşa ve tamir işlerinin keşfini yapmak, yol, kaldırım, lağım inşa etmek, suyollarının inşa ve tamirine nezaret etmek, istimlâk işleri, şehir ve kasabaları süslemek ve aydınlatmak, temizlik işlerini yürütmek, umumi helâlar yapmak, itfaiye tesisatı ve teşkilatı kurmak, belediyeye ait emlak ve akarı idare etmek gibi, şehrin altyapı ve imar işlerinden sorumluydu. Şehirdeki emlak ve akarın kıymetlerini sahiplerinin isimleriyle kayıt etmek ve haritalarını tanzim etmek, şehrin nüfusunun sayımını kaydetmek ve ölüm doğum vukuatını yürütmek gibi istatistik, harita ve kayıt işleri de belediyenin görevleri arasındaydı. Belediyeler, son olarak, dilsiz ve kör çocukların terbiyesi, muhtaç ve fakirlerin tedavisi ile ilgilenmek, dilenciliği önlemek ve çalışabileceklere iş bulmak, hastane, ıslahhane ve sanat okulları açmak gibi sosyal yardım hizmetleri de üstlenmişti[21].

19. yüzyıl Osmanlı imparatorluğunda kamu hizmetlerinin şekillendiği ve çeşitlendiği bir dönemdir. Beledi faaliyetlerin de içinde yer aldığı kamu hizmetleri alanının genişlemesi, nüfusun devletin siyasi, askeri ve ekonomik gücünün en temel unsuru olarak tanımlanmaya başlamasıyla paralellik gösterir. Nüfusun devletin asli gücü olarak görülmesiyle beraber, ahalinin refahını, sağlığını ve bireylerin uzun ömürlüğünü etkileyen fiziki, iktisadi, sosyal ve ahlaki koşulları iyileştirmek, nüfusu doğal, iktisadi ve sosyal risklerden korumak devletin ana gündemini oluşturmaya başladı[22]. Bu doğrultuda II. Mahmut döneminden itibaren şekillenen yeni bürokratik mekanizmalar, sağlık, eğitim, sosyal yardım, güvenlik hizmetleri, bayındırlık, imar ve ulaşım hizmetleri, iaşe alanının denetimi, doğum-ölüm oranlarının takibi ve iyileştirilmesi gibi, bir dizi hizmeti üstlendi[23].

Belediyeler de kamu sağlığı, sosyal yardım, eğitim, kentsel ulaşım ve altyapı hizmetleri, iktisadi yaşamın düzenlenmesi ve denetimi, imar ve bayındırlık alanında üstlendikleri kamu hizmetleriyle şehir nüfusunun sağlığını ve refahını sağlama işini yüklendiler. Şehir nüfusunu etkileyen fiziki, sosyal ve iktisadi koşulların düzenlenmesine ilişkin bilgi, beceri ve deneyim ise siyasi temsilcilerden çok, uzmanların, bilim insanlarının ve teknisyenlerin alanına giriyordu. Bundan dolayı, belediye meclislerinde şehrin imarı ve planlaması, halk sağlığı, çevre temizliği ve düzenlemesi gibi meselelerin idaresi için mühendis, belediye tabibi ve baytardan oluşan müşavir üyeler ve zabıta istihdam edilmişti.

Buna karşın belediyelere yüklenen geniş sorumluluklara rağmen, uygulamada belediyelerin etkinliğini sınırlayan bir dizi faktör vardı. Bunlardan en önemlisi belediyelerin yeterli bütçeye ve merkezden özerkliğe sahip olmamalarıydı. Küçük şehirlerde belediyeler kadrosuz, gelirsiz, bütçesiz, muhasebesiz çalışıyorlardı. Sınırlı gelir kaynakları devletin tahsis ettiği çeşitli yerel vergiler, resimler ve beledi

21 *A.g.e.*, s.s.55-56.

22 Modern devletin oluşumuyla nüfus arasındaki ilişki için bkz.: Michel Foucault, *Security, Territory, Population*, (eds.: Michel Senellart, Palgrave Macmillian), 2007, s.s. 42-75,104. Osmanlı İmparatorluğu bağlamında modern devletin ortaya çıkışı ve nüfusla ilişkisi için bkz.: Nadir Özbek, *Osmanlı İmparatorluğunda Sosyal Devlet, Siyaset, İktidar ve Meşruiyet (1876-1914)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.67.

23 Nadir Özbek, *Cumhuriyet Türkiyesi'nde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar*, Emeklilik Gözetim Merkezi, Tarih Vakfı, İstanbul, 2006, s.52.

cezalardan oluşuyordu. Çoğu taşra şehirlerinde vergi gelirleri düşük olduğu gibi, vergilerin ve beledi cezaların tahsilinde halk pek de istekli gözükmüyordu. Kıt mali kaynakların idaresinde ise belediyeler merkezin sıkı denetimindeydi. Belediye gelirlerinin yeni vergi ve resimlerle artırılması 1877 meclisinde mebusların direnişiyle karşılaşmıştı[24]. Öngörülen beledi cezalar, cezaların şiddetine rağmen beledi kolluk gücünün zayıf olması nedeniyle takip ve tahsis edilemiyordu. Genellikle vilayet ve kasabalardaki zaptiye teşkilatı beledi teftiş ve kolluk görevini yerine getirir, bu ise beledi teftiş ve cezaların tahsisini sınırlı kılardı. Belediyenin yaptırım gücünün sınırlı olması, denetim ve cezalarda belediye çavuşunun yeterli olmaması, zabıtanın beledi kolluk göreviyle yeterince ilgilenmemesi belediyelerin etkin denetim yapma ve cezai gelirlerini artırma şansını da sınırlıyordu[25].

Belediyelerin bir diğer güçsüzlük nedeni ise hem yetişmiş eleman yokluğu hem de bütçe darlığından dolayı kadro eksikliğiydi. Belediye meclisi hem personel tayini hem de maaş ödemelerinde yetkisizlik ve imkânsızlık içindeydi. Mühendis, tabip, baytar, itfaiyeci kadroları kanun ve nizamnamelerde olmalarına karşın, çoğu belediye bu kadroları temin etmekte sıkıntı yaşıyordu[26].

Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Yüzyılında Alanya'da İktisadi Hayat

Anadolu'nun doğu Akdeniz kıyısında küçük bir sahil kasabası olan Alanya, hem Konya'ya kervan yolu bağlantısı nedeniyle hem de doğu Akdeniz ticaret yolu üzerinde önemli bir iskele ve gemi yapım merkezi olmasıyla Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde iktisadi, siyasi ve askeri açıdan önemli merkezlerden biri olmuştur. Şehrin doğu Akdeniz'deki iskele konumu onu Anadolu yarımadasının ticaret uçlarından biri haline getirmiş, deniz ticareti şehrin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Antik çağlardan itibaren ticari potansiyelinin önemli bir bölümünü korsanlık ve köle ticaretinin oluşturduğu Alanya, Selçuklu ve Osmanlı idaresi dönemlerinde gemi yapım merkezi ve deniz üssü olarak ayrı bir önem kazanmıştı. Kereste kaynakları ve kazalarından toplanan kalyoncu neferleri ile tersaneye ve Osmanlı donanmasına katkıda bulunan şehir[27], 19. yüzyılın sonlarında imparatorluğun asker toplama ve sevk merkezlerinden biri haline gelmiştir[28].

Alanya'nın tüccar ve eşrafı, ticari ilişkilerini Anadolu'nun iç şehirlerinden çok Akdeniz ticaret yolu üzerinde bulunan Mısır, Suriye ve Kıbrıs'ın yanı sıra Anadolu'nun liman şehirleriyle sürdürmüştür. Alanya aynı zamanda Akdeniz'den Karadeniz'e yol alan Mısırlı ve Suriyeli tüccarların da önemli bir iskelesi olmuştur[29].

19. yüzyılda Alanya, Antalya, Finike, Kıbrıs, İskenderiye, Dimyat ve Rodos arasında işleyen küçüklü büyüklü ticari gemilerin yanı sıra Amerikan ve Yu-

24 Ortaylı, *Tanzimattan Cumhuriyete...*, s.s.167-176.

25 *A.g.e.*, s.s.283-285.

26 *A.g.e.*, s.s.159-162.

27 Cahit Bilim, "Arşiv Belgelerinde ve Salnamelerde Alanya", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III*, ALSAV, Alanya, 2004, s.s.198-199.

28 *Başbakanlık Osmanlı Arşivleri* (BOA) DH.MKT, nr.2596/124, 28/Za/1319(1901) ve Y..PRK.ASK, nr. 218/55, 02/Ca/1322; Ayrıca bkz.: Ali Rıza Gönüllü, *Meşrutiyetten Cumhuriyet'e Alanya (1908-1938)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2008, s.s.26-27.

29 Gönüllü, *a.g.e.*, s.9.

nan kumpanyalarının da uğrak noktasıydı[30]. 1910'lu yıllarda Alanyalı tüccar, İzmir, Antalya ve Akdeniz adalarına narenciye, karpuz, susam, balmumu, Trablusşam, Beyrut, Kıbrıs, İskenderiye ve Dimyat'a ise kereste ve kömür ihraç ediyor, Antalya, Rodos, İzmir, Kıbrıs, Dimyat, İskenderiye'den ise gıda maddeleri, dokumalar, mamul eşya, yerli ve Avrupa ürünü ticari ve sanayi malları alıyordu[31]. Bu olumlu gelişmelerin yanı sıra deniz ticareti Alanya'yı bir kaçakçılık merkezi haline de getirmişti. Şehir, 19. yüzyılda yoğun bir tütün, barut, silah ve tarihi eser kaçakçılığına yataklık yapıyordu[32].

Alanya'nın iskele konumundan faydalanarak ürünlerini Akdeniz liman şehirlerine ihraç eden Alanyalı tüccar, çiftçi ve zanaatkâr, özellikle 20. yüzyılın başlarında servet ve zenginliğe kavuşmuştu[33]. Doğu Akdeniz'in çeşitli limanlarına mal gönderen tüccar aileleri arasında Şerfaliler, Hacı Hüseyin ve Azakoğlu Tevfik Efendiler sayılabilir[34]. Yüzyıllar boyunca Alanya'nın en önemli ihracat kalemlerinden olan kereste ve odun 20. yüzyıl başında tüccar ailelerinin servet kaynağı olmaya devam etmiştir. Bu ailelerin başında Şerfaliler ve Azakzadeler'in yanı sıra Halimağalar ve Hacikadirler sülalesi geliyordu. Kereste tüccarı arasında Hayate Hanım gibi kadınlara da rastlanıyordu. Orman köylülerine kestirilen keresteler çaylara bırakılarak denizle çayların birleştiği yerde toplanır, buradan büyük gemilere yüklenerek Mısır'a, Suriye'ye sevk edilirdi[35]. Deniz ticareti ile zenginleşen bu aileler Alanya'nın yerel eşrafını oluşturuyordu.

Alanya'nın iktisadi zenginliğinin bir diğer kaynağını da küçük çaplı tarım, hayvancılık oluşturuyordu. Kazanın dağlık coğrafyası tarıma uygun dar bir alan bırakmış olsa da, mevcut topraklar verimliydi. Çiftçilerin ürettiği çeşitli ürünlerin bir kısmı yerli halk tarafından tüketilirken narenciye, susam ve susam yağı ise deniz yoluyla çeşitli liman şehirlerine ihraç ediliyordu. Şehre diğer liman şehirlerinden de çeşitli hububat ve gıda ithal ediliyordu[36]. Hayvancılık ise Alanya'daki Yörüklerin temel geçim kaynağıydı. Üretilen tereyağı, yün, peynir, keçi kılı, bal ve balmumu daha çok iç pazarda tüketilirdi. Yörükler kış mevsiminde sahilde odun ve odun kömürü imal ederek geçimini temin ederken yazları iskelelere zahire taşımakla ve yaylacılıkla geçinirlerdi. Yaylacılık geleneği olan Alanyalı yerleşik nüfus Haziran başından Eylül sonuna kadar yaylalarda kalırdı[37].

30 *A.g.e.*, s.s.46,79.

31 *Konya Vilayet Salnamesi*, İstanbul, 1332, s.509 vd.; Gönüllü, *a.g.e.*, s. 82.

32 İzinsiz tütün ekimiyle ilgili olarak bkz.: BOA, DH:MKT., nr.1952/114 27/L/1309 (1891); Kaçakçılıkla ilgili bkz.: Süleyman Beyoğlu, "XX. Yüzyıl Başlarında Alanya'da Bazı Olaylar", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III*, ALSAV, Alanya, 2004, s.520.

33 Örneğin 1868 yılında Alanya kazasının vergi gelirlerinin toplamı 344. 292 kuruş 60 parayken, bu gelirler 1906 yılında 2.089.728 kuruş, 5 paraya, 1910 yılında ise 3.534.266 kuruş 10 paraya yükselmiştir. Bkz.: *Konya Vilayet Salnamesi*, Konya, 1286, s.190; *Konya Vilayet Salnamesi*, Konya, 1322, s.168; *Konya Vilayet Salnamesi*, İstanbul, 1332, s.375.

34 Deniz ticareti ile uğraşan tüccar aileleri için bkz.: Oğuz Korum, *Olaylar, İnsanlar, 75 Yılda Alanya*, Alanya Gazeteciler Cemiyeti, Alanya, 1994, s.6.

35 Alanya'nın kereste tüccarları için bkz.: İzzet Azakoğlu, *Alanya*, Reklam-Ekonomi Matbaası, İstanbul, 1939, s.s.17-18; Haşim Yetkin, *Alanya, Dünden Bugüne Alanya'da Yaşam*, Çali Grafik Matbacılık AŞ., İstanbul, Tarihsiz, s.104,145; Korum, *a.g.e.*, s.74.

36 İhraç edilen tarım ürünleri için bkz.: *Konya Vilayet Salnamesi*, 1332, s.s.229-230, 510; Vasos Voyacıoğlu, *Alanya*, Doğu Akdeniz Kültür ve Tarih Araştırmaları Vakfı, Alanya, 2002, s.43.

37 Gönüllü, *a.g.e.*, s.31, 65.

Alanya'da canlı bir zanaat hayatı da vardı. Pamuk ekimi ve ipekböceği şehirde ipekli ve pamuklu dokumacılığı geliştirmişti[38]. 1910'lara gelindiğinde pamuk ve ipek dokumacılığı çoğunluğu evlerde kurulu el tezgâhlarında sürdürülüyor, üretilen mendil, çorap, elbiselik kumaşlar daha çok yerel ihtiyaçları karşılamak üzere tüketiliyordu. Evlerde aynı zamanda halı ve kilim, yatak takımları, elbise ve alaca basma da dokunuyordu. Dokumaların bir kısmı da Anadolu'ya ihraç ediliyordu[39]. Alanya'daki ticaret ve zanaat hayatı canlı bir çarşı hayatı yaratmıştı. Birinci Dünya Savaşı'na kadar şehrin çarşılarında zanaatkâr tüccar ve Yörüklerin işlettiği 483 dükkân, 95 dükkân, 7 fırın,1 otel, 1 lokanta,1 hamam, 2 imalathane,9 kahvehane, 9 meyhane vardı[40]. Çarşı sakini ekmekçilik, berberlik, bakkallık, çalgıcılık, ayakkabıcılık, terzilik, demircilik, kalaycılık, marangozluk, dokumacılık, taş işçiliği, nakliyecilik, nalbantlık, semercilik gibi çeşitli zanaatla geçiniyorlardı. Çarşının Yörük sakinleri ise dağlardan getirdikleri peynir, yoğurt ve tereyağını çarşıda satıyordu[41].

Alanya, Birinci Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun birçok şehrinde olduğu gibi, etnik ve dinsel bakımdan karma bir nüfusa sahipti. Ağırlıklı olarak Müslüman Türk nüfusun yaşadığı kazanın önemli bir Ortodoks Rum nüfusu da vardı. 19. yüzyılın sonlarında şehirde artan ticari canlılığa nüfus artışı eşlik etmişti. Kazanın nahiye ve köyleri ile birlikte 1899 yılında 21.986 olan toplam nüfusu, 1914'e gelindiğinde 51.248'e ulaşmıştı[42]. Alanya'da önemli bir Yörük nüfusu da vardı. Osmanlı idarecileri 1910'larda Yörük aşiretlerin yerleştirilmesi ile uğraşsa da başarı kaydedememişti[43]. Nüfus artışıyla beraber şehrin servet sahipleri sur içini yavaş yavaş terk ederek sur dışına yerleşmiş, 1914'de gelindiğinde sur dışında bağ ve bahçeler arasında yeni mahalleler oluşmuştu[44]. Ancak Birinci Dünya Savaşı bu gelişmeyi durdurmuş, 1917 yılında kasaba merkezinin nüfusu 7.285'e gerilemişti[45].

19. yüzyıl sonundan itibaren savaşlar ve göçler Alanya'nın nüfus dengelerini ve topluluklar arasındaki ilişkileri de değiştirmeye başlamıştı. Örneğin 1899 yılında Girit'ten gelen Müslümanların bir kısmı Alanya'ya yerleştirilmiş, ancak göçmenlerin yerleştirilmesi bir dizi soruna yol açmıştı[46]. 1912 yılında ise Girit'ten gelen muhacirler göçün yarattığı öfkeyi Rum nüfusa yöneltmişti[47]. Milli mücadele yıllarında ve sonrasında ise Rum nüfusun Alanya'yı terk etmesiyle kaza nüfusunun tümü Müslüman Türk unsurun egemenliğine girdi.

38 Voyacıoğlu, *a.g.e.*, s.38; Azakoğlu, *a.g.e.*, s.s.7-9.

39 Voyacıoğlu, *a.g.e.*, s.48; Gönüllü, *a.g.e.*, s.77.

40 *Konya Vilayet Salnamesi*, 1332, s.656.

41 Voyacıoğlu, *a.g.e.*, s.53.

42 *Konya Vilayet Salnamesi*, Konya, 1317, s.210; *Konya Vilayet Salnamesi*, İstanbul, 1332, s.359.

43 Alanya'nın göçebe Yörük aşiretlerinin devletle başı genellikle hoş olmamıştır. Yörüklerin ürettiği ham deri ve yünün eskisi kadar alıcı bulamaması Yörüklerin geçim koşullarını bozmuş, XVII. Ve XVIII. Yüzyıllarda Yörük aşiretlerin isyanları patlak vermiştir bölgede. Devletin Yörükleri yerleştirme çabalarının da bu isyanlarda payı vardır. Alanya'daki Yörük aşiretlerle devlet arasındaki ilişkiler için bkz.: Gönüllü, *a.g.e.*, s.65.

44 *Konya Vilayet Salnamesi*, 1332, s.656; Ayhan Yüksel, "Alaiye Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III*, ALSAV, Alanya, 2004, s.528.

45 Gönüllü, *a.g.e.*, s.35.

46 *BOA*, DH.MKT. nr. 2337/21, 26/z/1317(1899); *BOA*, Y..PRK.KOM, nr. 10/47 10/B.1317; *BOA*,Y. PRK.KOM. nr. 10/46, 26 /C/ 1317; *BOA*, A}MKT.MHM, nr 508/5, 02/C/1317.

47 Voyacıoğlu, *a.g.e.*, s.40.

Alanya Belediyesi'nin Gelişimi ve Yerel Eşraf

Alanya belediyesinin kuruluşu Alanya'nın idari statüsünün de değiştiği bir döneme denk gelir. 1846 ve 1847 tarihli devlet salnamelerinde Konya'ya bağlı bir sancak olarak görünen Alanya, 1868'de Konya vilayetine bağlı Antalya-Teke sancağının bir kazası olur[48]. Alanya belediyesinin kuruluşu ise bu idari düzenlemeyi takip eder. Belediye kadrosunun kaydı Konya vilayet salnamesinde ilk kez 1874 yılında görünür. Alanya'nın idari statüsündeki değişimin ve belediyenin kuruluşunun aynı dönemlere denk gelmesi tesadüfî değildir. Osmanlı taşrasında belediye teşkilatının kuruluşu, Osmanlı taşrasının idari olarak yeniden yapılandırıldığı bir evreye denk gelir.

Birçok taşra şehrinde olduğu gibi Alanya'da da belediye meclisi üyeleri şehrin eğitimli kesimleri ve varlıklı ailelerin yer aldığı eşraftan oluşuyordu[49]. Alanya belediyesi meclis üyelerinin kayıtları Konya vilayet salnamelerinde ilk defa 1874 yılında görülür[50]. 1877'ye kadar mal müdürü başkanlığında, 2'si Rum 5'i Müslüman olmak üzere toplam yedi kişiden oluşan bir meclis çalışmaları sürdürmekteydi[51]. 1877'den sonra belediye reisi olarak salnamelerde yer alan kişiler hakkında ise yeterli bilgimiz olmamakla beraber 1905 yılından itibaren belediye reisliği yapan kişilerin ticaret ve zanaatla uğraşan Alanya eşrafından geldiğini söyleyebiliriz. Örneğin 1905-1927 yılları arasında Alanya belediye reisi olan Hacı Nuri Efendizade Ahmet Talat (Görgün) Bey, Alanya'nın nüfuzlu kişilerinden, büyük çiftliği ve geniş arazileri ile tanınan biriydi[52]. Ahmet Talat Beyden sonra 1927-1930 yılları arasında belediye reisi olan Hüsnü (Şifa) Bey ise Alanya'nın önde gelen ailelerinden, kuyumculuk, kereste ve narenciye işleri ile uğraşan Şifa ailesinin mensubuydu[53]. Sonraki dönemlerde Alanya'da belediye reisliği yapmış kişiler şehrin ulema, tüccar ve eşraf ailelerinden gelmeye devam etti[54].

Kuşkusuz belediye reisleri, üstlendikleri yeni görevlerle hâlihazırdaki mahalli nüfuzlarını pekiştirmiş oluyorlardı. Belediye reisliğinin sağladığı güç, yerel eşraf ve bürokrasi arasında da yeni saflaşmaların oluşumuna ve mücadelelere yol açıyordu. Örneğin, belediye reisi Ahmet Talat Beyin karıştığı iddia edilen yolsuzluk ve rüşvet olayları yerel eşraf ve bürokrasi arasındaki güç ilişkilerini yansıtmaktadır. Talat Beyin "intihab muamelatına fesad karıştırdığı ve fıruncılardan ve sair esnaftan rüşvet aldığı"[55] 91 imzalı bir şikâyet telgrafıyla Sadarete ihbar edilmiş, şikâyetçiler adına Tevfik isimli şikâyetçi Talat Bey hakkında tahkikat yapılmasını yerel otoritelerden istemişse de "*reis-i merkumun buraca olan nüfuz-ı fevkaladesi ve eşraf-ı belde denilen*

48 Alanya'nın Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki idari statüsündeki değişiklikler için çeşitli kaynaklar farklı olmakla beraber birbirine yakın tarihler vermiştir. Bkz.: İbrahim Hakkı Konyalı, *Alanya*, Ayaydın Basımevi, İstanbul, 1946, s.s.254-264; *Yurt Ansiklopedisi*, Türkiye, İl İl: Dünü Bugünü, Yarını, C.2, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1981, s.751; Gönüllü, *a.g.e.*, s.s.14-15, 35.

49 Eşraf kökenli belediye reisleri ve meclis üyelerinden örnekler için bkz.: Necmettin Çalışkan, *Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediyesi*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri,1995, s.s.38-87; Murat Küçükuğurlu, *Erzurum Belediyesi Tarihi*, Erzurum Kitaplığı, Erzurum, 2008, s.s. 40-60.

50 *Konya Vilayet Salnamesi*, 1291, Konya, s.61.

51 *Konya Vilayet Salnamesi*, Konya, 1292, s.61; *Konya Vilayet Salnamesi*, Konya, 1294, s.78.

52 Korum, *a.g.e.*, s.s.28-29.

53 Yetkin, *a.g.e.*, s.s.144-159.

54 Korum, *a.g.e.*, s.8 ve s.s.128-129.

55 *BOA*, DH.MKT. nr. 2675/98, 12/Za/1326 (Hicri).

kimselerle karabet ve irtibatı"[56] bu otoriteleri korkutmuş, Talat Beyin "cebabireden", hamisi Doğanzade Cemal Beyin yardımıyla mesele vilayet merkezine önemsiz bir hadise olarak bildirilip kapatılmıştı[57].

Şikâyetçilerin, Alanya'nın hangi toplumsal katmanlarına dâhil olduklarını bilemiyoruz; ancak imzacıların beledi faaliyetlerin daha çok şehrin iktisadi yaşamına yoğunlaşması nedeniyle belediye teşkilatıyla en sık ilişkiye giren esnaf, zanaatkâr ve tüccar arasındaki hoşnutsuz gruplardan olma ihtimali yüksek görünüyor. Alanya eşrafını oluşturan bu hoşnutsuz grupların yine eşraftan olan Talat Beye karşı aldıkları muhalif tutum eşraf arasındaki bölünme ve rekabeti gösteriyor. Öte yandan Talat Beyin yerel bürokrasinin bir üyesi olması, toplumsal nüfuzu ve bürokrasi ile yakın ilişkileri olan bir kısım eşraftan aldığı destek, hakkındaki tahkikatın yerel bürokratik mekanizmalarca işletilmemesine yol açmış görünüyor. Bu nedenle, şikâyetçiler, taşra bürokrasisini aşarak merkezi bürokrasi ile ittifak arayışına girmiş, telgraflarını doğrudan Sadarete göndermişlerdi. Talat Bey vakasının genel olarak taşra eşrafı, yerel bürokrasi ve merkezi bürokrasi arasında cereyan eden mücadeleleri gösterdiğini söyleyebiliriz.

Kuşkusuz belediye meclis üyeliği ve reisliği Talat Beye sosyal ve siyasal iktidarını yerel düzeyde pekiştirmesine olanak tanıdığı gibi, diğer belediye meclisi azalarına da benzer imkânları sunuyordu. Alanya belediyesi meclisinde yer alan seçilmiş azalara ilişkin bilgilerimiz, Konya Vilayet Salnamelerinde ve meclis karar defterlerinde yer alan üye isimleri ve imzalarıyla sınırlıdır. Belediye meclislerine seçilme koşulları göz önüne alındığında, en azından 1920 yılına kadar, azaların mülk sahibi Müslüman ve Gayrimüslim eşraftan geldiğini söyleyebiliriz.

Alanya Belediyesinin İktisadi Alandaki Faaliyetleri

Alanya'da belediyenin ana faaliyet alanı, iktisadi ve sosyal yaşamın canlı merkezleri olan çarşı ve iskeleydi. Çarşı ve iskele, esnaf, tüccar, zanaatkâr, ahali, belediye meclis azaları, müşavir üyeler ve diğer yerel yönetim birimlerinin birbirleriyle çeşitli biçimlerde irtibata geçtikleri alanlardı. Çeşitli mal ve hizmetlerin üretimi, dolaşımı ve tüketiminin tanzimi ve iktisadi yaşamın sürmesi için gereken altyapı hizmetleri belediye idaresini yerel esnaf, tüccar ve ahaliyle sürekli temas haline sokuyordu. Bunun bir sonucu olarak, belediye meclisinin aldığı kararların odağını da çarşı ve iskele oluşturuyordu.

1914 ve 1915 yıllarında belediyenin çarşıdaki en önemli uygulamalarından biri temel tüketim maddelerine narh koymaktı. Kuşkusuz modern belediyelerin kuruluşundan önce de narh tespiti ve fiyat denetimi şehir idaresinin ana faaliyetlerinden biriydi. Bununla birlikte iaşeci bir iktisadi zihniyetten liberal iktisada geçiş piyasa ilişkilerinin düzenlediği serbest bir fiyat rejimine de gerektirmişti. Bunun yansımalarından biri ise narh kapsamındaki kalemlerin daraltılmasıydı Nitekim 1865 yılında narh usulü imparatorluk genelinde ekmekten başka tüm ihtiyaç maddeleri üzerinden tümüyle kaldırıldı[58].

56 *A.g.b.*
57 *A.g.b.*
58 Ortaylı, *Tanzimattan Cumhuriyete...*, s.s.186-189.

Alanya'da 1914 ve 1915 yıllarında ekmeğin yanı sıra ette de narh uygulanıyordu. Bu iki temel tüketim maddesine narh uygulanırken fırıncı ve kasap esnafı kontrol altında tutulduğu gibi, iki temel tüketim maddesinin arzı kâr mekanizmasının kısmen dışında tutularak ahalinin zaruri ihtiyaçları güvence altına alınmış oluyordu; ayrıca ette narh uygulaması, et narhının 1865 yılında kaldırılmasına rağmen taşra şehirlerinde uzunca bir süre devam ettiğini gösteriyor olabilir. Anadolu'nun taşra şehirlerinde kesime uygun hayvanların tarımsal üretimde ve taşımacılıktaki önemi, eti kıt bir gıda maddesi haline getirmiş olabilir.

Bu yıllarda Alanya'da iki gıdanın da fiyat tespitinde arzdaki mevsimsel dalgalanmalar ve ulaşım maliyetleri etkili oluyordu. Örneğin yerel ihtiyacı karşılayacak miktarda ekmeklik buğday üretemeyen Alanya un tedarikinde denizle ulaşabileceği en yakın merkez olan Antalya'ya bağımlıydı. Bundan dolayı belediye Alanya'da satılan somun ekmeğin narhını Antalya'dan getirilen unun satış fiyatına hamaliye ve navlun ücreti ekleyerek tespit ediyordu[59]. Fırtınalı havalarda Antalya'yla deniz ulaşımı kesildiği zaman fırıncıların eldeki ikinci kalite undan belediyenin kararıyla ekmek yapmalarına ve tespit edilen fiyattan satmalarına izin veriliyordu[60]. Fiyatların belirlenmesinde fırıncı esnafı belediye meclisine sunduğu dilekçeler ile etkili olabiliyor, özellikle deniz ulaşımında maliyetin arttığı kış aylarında belediye fırıncıların fiyat artış taleplerini dikkate alıyordu[61].

Benzer fiyat dalgalanmaları ette de görülüyordu. Alanya'da hayvancılık yapılmasına karşın et kıt bir tüketim maddesiydi. 1910'larda Alanya'da henüz düzenli et kesimi yapan kasaplar yoktu. Et, ancak bahar ve yaz aylarında dikici esnafı deri elde etmek ya da köylülerden alacaklarını kurtarmak için keçi ve koyun alıp kestiklerinde bollaşıyordu. Et narhını etkileyen en önemli faktör kesim hayvanlarının mevsimlik arzıydı. Etin fiyatı kesimlik sığır ve koyun sayısının bollaştığı bahar aylarında belediye tarafından düşürülürken, kıtlaştığı kış aylarında tekrar yükseltiliyordu. Kuşkusuz tıpkı fırıncılar gibi, kasaplar da et narhının tespitinde rol oynuyor, fiyat artış talepleri belediye tarafından dikkate alınıyordu [62].

Özellikle Birinci Dünya savaşı yıllarında savaş ekonomisinin yarattığı, darlık, karaborsa ve ihtikâr, mal ve hizmetlerin denetimi ve temel tüketim maddelerinin adil dağıtımı meselesini önemli hâle getirmişti. Zaruri gıda maddelerinde narh tespiti ve fiyat denetimi savaş ve kıtlık gibi olağanüstü dönemlerde daha büyük önem kazandı. Mal kıtlığının yarattığı hızlı fiyat artışı esnaf ve tüccara yüksek kâr fırsatı yaratırken ahalinin iaşesini de tehlikeye düşürüyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Osmanlı topraklarında seferberlik ilanı ile birlikte fiyat hareketliliği ve mal darlığı Antalya çarşısına da hemen yansımıştı. Alanya kaza ahalisi iaşesini büyük ölçüde Antalya, Kıbrıs ve Suriye'den deniz ulaşımıyla sağlıyordu. Ancak savaşla beraber deniz yolunun ablukaya alınması Alanya'da önemli bir iaşe sıkıntısı yaratmıştı[63]. Nakliye araçlarına el konulduğu için iaşenin komşu kazalardan karayoluyla karşılanması imkânı da kalmamıştı. Üstelik yakın kazaların iaşesi

59 *1915 Alanya Belediyesi Encümen Kararları Defteri*, DAKTAV, Alanya, 2003, sıra no.120.
60 *1915 bel. def.*, sıra no.16.
61 *1915 bel. def.*, sıra no.132.
62 *1915 bel. def.*, sıra no.38, 45 ve 55.
63 *BOA*,DH.E.U.M.3.Şb. nr.6/57, 15/Ş/1333(1915).

ancak kendi ihtiyaçlarını karşılayacak düzeydeydi[64]. Asker sevkiyatıyla kazada yığılan askerin iaşesi de mal darlığını artırmıştı.

Resmi kayıtlara yansıyan bilgilere göre, savaş diğer temel tüketim maddelerinin de arzını tehlikeye düşürdü. Seferberlik başladığında belediye meclisi ilk önlem olarak narha tabi maddeleri genişleterek gazyağı, şeker, tereyağı, karpuz, taze üzüm gibi çeşitli tüketim maddelerine de narh koyarak, karaborsacıların cezalandırılması için kaymakamlık ve polis komiserliğine başvurdu[65]. İlerleyen aylarda narh uygulaması genişleyerek makarnadan, kahve, karpuz ve pirince, kibritten kına ve sabuna uzanan çeşitli temel tüketim maddelerini de kapsadığı gözlendi[66].

Mal kıtlığı temel tüketim maddelerinin kalitesini de etkiledi. Önce ekmekler bozuldu, arkasından belediye fırıncı esnafından çeşitli kişileri ekmekleri eksik, hamur ve siyah olduğu için para cezasına çarptırdı[67]. Benzer şekilde kahveye arpa karıştırarak pişirip satan kahvecinin hem kahvesini denize dökmüş, hem de para cezası verdi[68]. Belediyenin bu yıllarda uğraştığı diğer bir sorun ise ihtikârdı; ancak belediyenin ne fiyat tespiti ne de para cezaları etkili oluyordu. Özellikle gazyağı ve şekerde ihtikârın önüne geçilemiyordu. Tüccar ve esnaf para cezalarına çarptırılmalarına karşın,[69] belediye para cezalarının tahsilinde güçlük çekiyor, yaptırım gücü olmadığı için, kaymakam ve polisten yardım istiyordu[70].

Savaşın başladığı aylarda zaruri ihtiyaç maddelerinin satış ve dağıtımı belediye, tüketiciler ve esnaf-tüccar arasında önemli bir mücadele konusu oldu. Narh tespitinde esnaf da tüketici de kendi ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda belediye meclis kararlarını etkilemeye çalışıyordu. Örneğin satış fiyatı maliyetleri karşılamadığı için gaz satışında sıkıntı yaşadıklarını beyan eden gaz tüccarının şikâyeti dikkate alınarak gazın fiyatı yükseltildi[71]. Fakat şeker satan esnaf, gaz tüccarı kadar şanslı değildi. Şeker darlığı çeken kahveciler ve halk belediyeye başvurarak sıkıntılarının giderilmesini istemiş, fahiş fiyatla satılmak üzere bir mağazada bekletilen şekere el koyan belediye bedelini sahibine ödemek üzere şekeri halka satmıştı[72]. Belediye meclis üyelerinin, taleplerini yerine getirdiği ya da cezalandırdığı esnaf ve tüccarla kişisel ya da ticari ilişkileri olup olmadığına dair bilgiler elimizde yok; ama esnaf ve tüccarın bir kısmı belediye meclisinde yer alan aza tarafından bu tip ilişkiler sonucunda kayırılırken, bazıları da cezalandırılmış olabilirler. Alanya gibi küçük bir kazada muhtekirlerin yakalanmasında ahali kadar rekabet hâlindeki esnafın da birbirlerini ihbar etmesi etkili olmuş olabilir.

Belediyenin ihtikâra karşı aldığı bir diğer önlem de şehre toplu miktarda giren malların dağıtımına müdahale etmekti. Örneğin Antalya'dan gelen beş kayık malın sahipleri belediyeye çağrılarak malların narh üzerinden vesikayla satılması

64 Birinci Dünya Savaşı'nda Alanya'daki iaşe sıkıntısı için bkz.: Süleyman Beyoğlu, "Savaş Yıllarında Alanya (1914-1918)", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III,* ALSAV, Alanya, 2004, s.s.293-295.
65 *1915 bel. def.*, sıra no.109, 110, 111.
66 *1915 bel. def.*, sıra no.115.
67 *1915 bel. def.*, sıra no.112.
68 *1915 bel. def.*, sıra no.152.
69 *1915 bel. def.*, sıra no.113, 115, 125, 125.
70 *1915 bel. def.*, sıra no.138.
71 *1915 bel. def.*, sıra no.155.
72 *1915 bel. def.*, sıra no.145.

sağlanmış, böylece karaborsacılığın önü alınmaya çalışılmıştı[73]. Benzer şekilde Duyun-ı Umumiye idaresinden satın aldıkları tuzu tüketicilere satan esnaf, artan enflasyona karşı kârlarını korumak için tuza zam yapıyorlardı. Gelişmeler karşısında belediye tuza narh koymakla kalmamış, fahiş fiyattan satışları engellemek için tüketicinin tuz satışı yapan Duyun-ı Umumiye'den perakende alım yapabileceğine karar vermişti[74].

Çarşı ve iskele Alanya belediyesinin hem en önemli gelir kaynağı hem de gider kalemiydi. Esnaf ve tüccardan alınan çeşitli vergiler, kiraya verilen belediye mülkleri ve beledi kuralların ihlali durumunda kesilen para cezaları belediye gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturuyordu. Böylece merkezi devlet belediye idaresinin giderlerini yerel kaynaklarla karşılamaya çalışarak merkezi bütçe üzerindeki yükü hafifletmeyi hedeflediği anlaşılmaktadır. Belediye için gelir olan vergi ve cezalar, kuşkusuz esnaf ve tüccar için giderdi. Dolayısıyla vergi ve cezalar belediye ile ticari kesimler arasında önemli bir ihtilaf alanıydı. Beledi kuralların ihlali nedeniyle kesilen para cezalarının yanı sıra devletin belediyelere bıraktığı çeşitli vergi ve resimler belediye bütçesinin en önemli kalemleriydi. Belediye vergi ve cezalarla çarşı üzerinde denetim kurduğu gibi, gelir de elde ediyordu. Örneğin esnaf dükkân önünde mal teşhir etmek için açtığı sergi için belediyeye sergi resmi ödeyerek ruhsat alıyor, ruhsatız esnaf cezalandırılıyordu[75]. Bunun dışında aşar dellaliye vergisi, kefalet vergisi, odun vergisi, kesim ve hayvan vergisi, kantar vergisi adları altında tüccar ve esnaftan vergi toplanıyor ve bu vergiler belediye sandığına gidiyordu. Belediyenin esnafa kiraya verdiği emlak de diğer bir önemli gelir kaynağıydı. Esnaf ve tüccara gelince, hem beledi cezaları hem de vergileri ve kira borçlarını ödemekte ayak diretiyordu. Belediye ise ceza ve vergileri toplamak için yeterli yaptırım gücüne sahip olmadığı için sıklıkla kaymakamlıktan yardım istemek zorunda kalıyordu[76].

Kanun ve nizamnamelerle belediyelere yüklenen geniş bir sorumluluk alanı olmasına karşın uygulamada belediyeler yeterli bütçeye ve bütçe üzerinde özerkliğe sahip olmadıkları için, sundukları hizmetlerden en çok yararlanan ticari kesimlerin direnişi ile karşılaşıyordu. Alanya örneğinde gördüğümüz gibi aslında taşrada çoğu belediye vergi ve gelirlerini toplayamıyordu.[77] Üstelik belediye ve diğer devlet kurumları arasında tahsis edilen çeşitli yerel vergiler, zaman zaman el değiştirerek birinden diğerine kaydırılıyor, örneğin, maarife kaydırılan bir gelir kalemi ile öğretmenin maaşı ödenirken, belediye tabibi ve sağlık memuru tahsisatsız kalıyordu[78]. 1914 yılında belediye gelirlerine ilişkin çıkarılan kanunlarla belediye bütçelerinde bazı iyileştirmeler yapılsa da savaş, belediyelere az da olsa tahsis edebildikleri gelirlerden de mahrum kalmalarına yol açtı[79].

73 *1915 bel. def.*, sıra no.151.
74 *1915 bel. def.*, sıra no.147.
75 *1915 bel. def.*, sıra no.29.
76 Çeşitli örnekler için bkz.: *1915 bel. def.*, sıra no.96, 134, 135, 136, 137, 139, 140, 149.
77 Ortaylı, Tanzimattan Cumhuriyete..., s.s.167-176.
78 Gönüllü, *a.g.e.*, s.s.58-59.
79 Küçükuğurlu, *a.g.e.*, s.s.125-126.

Alanya Belediyesi ve Altyapı Hizmetleri

Alanya'daki en önemli ihtiyaç kuşkusuz kara ulaşımıydı. Deniz ulaşımı açık olmasına karşın kış aylarında ve fırtınalı havalarda güvenliğini yitirmesi, can ve mal kaybına yol açıyordu[80]. Üstelik Birinci Dünya Savaşı yıllarında olduğu gibi kazanın denizden ablukaya alınması denizden ulaşımını tümüyle kesintiye uğratabiliyordu. Şehre karadan ulaşım imkânları ise çok sınırlıydı. Alanya gibi karadan dağlarla çevrelenmiş bir kıyı kasabasında mal, hizmet ve insan hareketliliğini sağlayacak bir yol ağının olmayışı özellikle tüccar tarafından şikâyet konusu oluyordu. Kaza, 1910'lu yıllarda civar kasabalar da dâhil hiçbir yere şose yollarla bağlı değildi. Akseki, Bozkır, Karaman ve Anamur arasında bir kervan yolu varsa da tüccar bu yoldan malını ancak deve sırtında taşıyabiliyordu. Yolun geliştirilmesi talepleri ise bütçe darlığından karşılanamıyordu. Örneğin 1919 yılında Alanya-Bozkır yolunun masraflarının karşılanarak umumi bir yol haline getirilmesi talebi ret edilmişti[81]. Antalya-Alanya arasında patika yol bile yoktu. İnsan ve hayvan nakli dağlardan ve tarlalardan geçilerek yapılırdı. Ancak özellikle kış aylarında köprülerin yetersizliğinden dolayı dere ve çaylardan geçmek büyük sorun oluyor, yolcular yaşamlarını yollarda kaybediyor,[82] posta arabaları sel nedeniyle nehre uçuyordu[83].

II. Mşerutiyet yıllarında Alanya kaza merkezinde de ne cadde ne de yol ve kaldırım vardı. Sokaklar dar ve kullanışsızdı[84]. Belediyenin yol, kaldırım ve köprü yapımında kullanabileceği yeterli bütçesi ve insan gücü yoktu. Örneğin belediye meclisi 1914 yılında, Dim nehri üzerine yapılacak köprünün masraflarını azaltmak için kerestenin civar ormanlardan parasız olarak kestirilip tedarik edilmesine karar verilmişti. Köprü yapımında ise belediye, savaş nedeniyle Burdur'dan sevk edilmiş Hıristiyan ahali arasından Alanya'da alıkonulmuş bir grubun emeğini kullanacaktı[85].

Alanya belediyesi, altyapı hizmetlerine ayırdığı kısıtlı imkânları daha çok şehrin iktisadi faaliyetlerinin yoğunlaştığı iskele, rıhtım ve çarşı için kullanıyordu. Sıradan halkın bu hizmetlerden ne ölçüde yararlandığını bilememekle beraber, hizmetlerin daha çok tüccar ve esnaf tabakasının ihtiyaçlarına yönelik olduğunu söyleyebiliriz. Bu altyapı hizmetlerinden biri de aydınlatmaydı. Çarşı ve iskelenin aydınlatılması belediyenin görevlerindendi. 1910'larda şehirde henüz elektrik yoktu. Gece çöktüğünde gazcılar limandaki ve çarşılardaki yol köşelerinde bulunan fenerleri yakarlardı[86].

Belediyenin sorumluluğunda olan bir diğer kentsel hizmet ise itfaiye teşkilatıydı. Ancak bütçe ve personel yetersizliği belediyenin itfaiye personeline ve ekipmanına ödenek ayırmasını da zorlaştırıyordu. Belediye meclisi 1914 yılındaki bir karar kaydında maaşlarının azlığından yakınan itfaiyecinin ve ekibinin hizmeti aksatmalarından dolayı itfaiye ekibini ucuz yoldan oluşturmanın yollarını arıyordu. Çözümlerden biri klasik şehir yönetiminde olduğu gibi sorumluluğu esnafa yüklemekti. Meclis bu işi hamal esnafına yüklemeyi düşünse de, dağınık mahallerde

80 Beyoğlu, *XX.yy Başında Alanya'da...*, s.521.
81 *BOA*, DH,UMVM, nr.163/23, 10/B/1338.
82 Voyacıoğlu, *a.g.e.*, s.s.80-81, 133.
83 *BOA*, DH, DH.MKT, nr.1162/60, 07/ Ra/1325.
84 Voyacıoğlu, *a.g.e.*, s.37.
85 *1915 bel. def.*, sıra no.131.
86 Voyacıoğlu, *a.g.e.*, s.35.

yaşayan hamalların özellikle çarşı ve mahallelerde gece çıkacak yangınlara etkin müdahale edemeyeceğine karar vermişti. Bir diğer çözüm ise çarşı yakınında oturan ahali arasından itfaiyeci seçmek ve bütçedeki ihtiyat akçasından masrafları karşılamaktı[87]. Belediye bütçe darlıklarından kaynaklı hizmet aksamalarını, klasik şehir yönetiminin başvurduğu çözümlerle gidermeye karar vermişti.

Kamu Sağlığı ve Sosyal Yardım Açısından Alanya Belediyesi

Alanya'da belediyenin diğer bir önemli faaliyet alanı ise kamu sağlığını korumaya yönelik tedbirler almak ve denetimler yapmaktı. Kuşkusuz gıda denetimi bu faaliyetlerin en önde geleniydi. Özellikle et ve ekmek gibi iki temel tüketim maddesinin sağlığa uygunluğunun denetimi Alanya belediyesi meclis kararlarında önemli bir yer işgal ediyordu. Örneğin, bozuk mayadan yapılmış ekmekler doktor raporuyla tespit edildikten sonra ekmeklere el konuluyor ve fırıncılar para cezasına çarptırılıyorlardı. Benzer şekilde eksik ölçüyle yapılmış ekmekler de toplatılıp mahpuslara dağıtılıyordu[88]. Belediye aynı zamanda et kesimini ihaleye vererek et kesimini nizam altına almak ve sağlığa uygunluğunu denetlemeye karar vermişti[89].

Belediyenin halk sağlığı alanında verdiği bir diğer hizmet ise ahaliye ücretsiz tedavi ve ilaç sağlamaktı. Ancak, doktor yokluğu, sağlık personeli azlığı, ilaç darlığı, halkın yetersiz hijyen alışkanlıkları hastalıkları gündelik yaşamın olağan bir parçası kılmıştı. Örneğin 1910'larda verem, hüküm süren hastalıkların başında geliyordu[90]. Çiçek, Zatürree, zatülcenp, tifo ve tenya hastalıkları da halk sağlığını tehdit eden diğer hastalıklardı; ancak Anadolu'nun çoğu yerinde olduğu gibi, en yaygın hastalık sıtmaydı. Alanya halkı devletin sunduğu çiçek aşısı ve sulfatayla en can alıcı iki hastalıktan korunmaya çalışıyordu[91].

Bunun dışında belediye tabibi halka Pazartesi ve Cuma günleri ücretsiz hizmet vermekle yükümlüydü; ancak doktor yokluğu ve bütçe yetersizliği bu yükümlülüğün çoğunlukla kâğıt üstünde kalmasına yol açıyordu. Belediye tabibinin maaşını belediyeler kendi kaynaklarıyla ödemek zorunda oldukları için çoğunlukla bu maaşı ödemekte yetersiz kalıyordu. Örneğin Alanya'da kaza dışına gönderilen odunun kantarından alınan vergi tabibin maaşına ayrılmasına karşın odun ticareti sınırlı olduğu zamanlarda gelir yetersiz kalıyordu[92]. Kaza tabibi için istenen maaş tahsisatı Sıhhiye Nezareti tarafından ret edilince belediye tabibin işine son vermişti. 1914'te kazanın eczacısı vekâleten belediye tabipliğini sürdürüyordu[93]. Belediye meclisinin bütçesini zorlayarak vereceği maaşa rağmen, tabip talebi karşılıksız kalmıştı[94].

Kamu sağlığına yönelik olarak Alanya belediyesinin mücadele ettiği en büyük sorunlardan biri de çarşı ve mezarlık gibi alanlarda açıkta kalan insan ve hayvan pisliğiydi. Belediye, kabristanda ve çarşıda insanların ve başıboş hayvanların

87 *1915 bel. def.*, sıra no.51.
88 *1915 bel. def.*, sıra no.52, 86.
89 *1915 bel. def.*, sıra no.19.
90 Gönüllü, *a.g.e.*, s.57.
91 *A.g.e.*, s.s.57-58.
92 *A.g.e.*, s.s.58-59.
93 *1915 bel. def.*, sıra no.15.
94 *1915 bel. def.*, sıra no.54.

bıraktığı pisliği önlemek için para cezalarına başvuruyordu[95]. Şehrin temizliğini sağlamak için en önemli engel ahalinin tuvalet alışkanlıkları ve temizliğin sağlanması için gerekli bütçenin kısıtlı oluşuydu. Sonuçta belediye meclisi temizlik sorununu çözmek için bir bekçi tayin etmeye ve bekçinin maaşının yarısını ise, temizlik kurallarına uymayanlardan alınacak para cezası ile karşıladı[96]; ayrıca çarşının temizliğini yapmak için işe alınacak süpürgecilerin parasını da esnaf ödemekle yükümlü tutulmuştu[97].

Çarşı dışında kamu sağlığını en çok ilgilendiren mesele içme suyu meselesiydi. Çoğu şehirde olduğu gibi Alanya'da da şehir halkı içme suyunu derelerden ve kuyulardan gideriyordu. Her evin çatılardaki oluklardan akan suyu biriktirdikleri sarnıçları vardı[98]. Çarşı esnafı ise su ihtiyacını çeşmelerden karşılıyordu. Belediye şehre su taşıyan kanalları ve çeşmeleri temiz tutmak ve suyun şahsi ihtiyaçlar için kullanılmasını engellemek için cezai tedbirlere başvuruyordu. Örneğin belediye meclisi çeşmede mallarını yıkayan bir esnaf suyu kirlettiği için, iki şehir sakini de çarşı çeşmesine akan suyu bahçesine akıtarak sebze suladığı için cezalandırılmıştı[99] .

Belediyenin şehir nüfusunun sağlığını ve refahını gözettiği bir diğer alan da sosyal yardım alanıydı. 1877 yılı Vilayet Belediye Kanunu belde dâhilindeki yoksulların korunması görevini belediyelere vermişti. Buna göre kör ve dilsiz, yetim ve mahrum çocukların terbiyesi, fukara ve muhtacin hastanelerinin tertibi, çalışamaz durumda olan ihtiyaç sahiplerinin iaşeleri için hastane, gurebahane ve sanayi mektepleri teşkili ve bu nedenle dilenmek zorunda olanların kurtarılması görevleri belediyenin görevleri arasında sayılıyordu[100]. Merkezi yönetim belde yoksullarının bakımını belediyelere yükleyerek yoksulların korunmasının maliye hazinesine getireceği yükün bir kısmını taşraya havale etmiş oluyordu. Yoksulların bakım ve iaşe sorunlarının yerel düzeyde halledilmesi, büyük kentlere yoksulluk kaynaklı göç eğilimini hafifletme amacını da taşıyordu. Belediyelerin bu doğrultudaki yardımları belediye meclislerinde yer alan taşra elitinin ve merkezden atanan yöneticilerin ahali nezdinde politik itibarlarını güçlendirme potansiyeli taşıdığı açıktır[101].

Ancak kıt kaynaklara sahip belediyeler bütçelerinin bir kısmını sosyal yardıma ayıracak güçte değillerdi. 1914-15 yılları arasında Alanya belediyesi meclis karar defterlerinde savaş koşullarının yarattığı darlık, kıtlık ve yoksulluğa rağmen yoksullara yardım konusunda belediye meclis kararları arasında ya bütçe kaynaklarının yetersizliğinden, ya da yoksulluğun olağan ve genel bir hal olmasından dolayı sosyal yardıma ilişkin yalnızca bir karara rastlanmaktadır. Bir Mekteb-i Sultani talebesinin yardım talebi maarif müfettişliğinden kaymakamlığa yollanarak öğrencinin durumunun soruşturulması istenmiş, belediye ise yaptığı soruşturma sonucunda öğrencinin muhtaç ve çaresiz olduğuna kanaat getirmişti[102].

95 *1915 bel. def.*, sıra no.8, 11.
96 *1915 bel. def.*, sıra no.8.
97 *1915 bel. def.*, sıra no.6.
98 Voyacıoğlu, *a.g.e.*, s.37.
99 *1915 bel. def.*, sıra no.50,71,123.
100 Özbek, *Osmanlı İmparatorluğunda...*, s.60.
101 *A.g.e.*, s.63.
102 *1915 bel. def.*, sıra no.127.

Sonuç

Bu çalışmada Alanya belediyesinin teşekkülü, faaliyet alanları, tüccar ve sıradan ahaliyle kurduğu ilişkiler ve mali kaynaklarına odaklanarak Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde taşrada beledi idarelerin işleyişine dair bir resim çizmeye çalıştık. Genel bir değerlendirme yapacak olursak, taşra belediyeleri, devlet iktidarını taşranın en ücra köşelerine taşımak ve taşradaki toplumsal, siyasal ve iktisadi yaşamı merkezi iktidarın denetimine almak çabalarıyla açıklanabilir. 19. yüzyılın ikinci yarısında şekillenmeye başlayan belediyeler, siyasal seçkinlerinin taşrayı denetim altında tutmaya yönelik merkeziyetçi politikalarının bir parçası olarak gelişmiştir. Merkezi devlet belediyeler aracılığıyla mahalli nüfuz gruplarını yerel idareye dâhil ederek bu grupların bir yandan sadakatini kazanırken, diğer yandan da bu grupların taşradaki sosyal ve siyasal nüfuzundan faydalanmıştır. Taşradaki nüfuz grupları da belediye idaresine çeşitli biçimlerde katılarak yerel siyaseti kendi ihtiyaçlarına göre etkileme ve taşradaki sosyal ve siyasal iktidarlarını sürdürme imkânına kavuşmuştur. Bu anlamda merkez bürokrasi ile taşra seçkinlerini ahali üzerinde siyasal ve sosyal iktidara sahip bir iktidar bloğu olarak görmek mümkündür.

Alanya belediyesinin teşekkülü ve yönetiminde eşrafın rol oynamasından yola çıkarak Osmanlı taşrasında belediye idarelerinin varlığının esasında taşra idaresini merkezin denetimi altına almak ve nüfuz gruplarına belediye idarelerinde rol vererek sadakatlerini kazanmak ve yerel tecrübelerinden yararlanmak çabasına bir örnek teşkil ettiğini söyleyebiliriz.

Osmanlı devleti, toplumsal yaşamın her alanına nüfuz etme arayışları dahilinde belediye teşkilatına da bir dizi kamu hizmeti yüklemiş, böylece kamu hizmetleri alanı Osmanlı devletine idare ettiği nüfusu uzun ömürlü, sağlıklı ve verimli kılmak ve merkezi devlete siyasal meşruiyet sağlama imkânı tanımıştır. Modern bir devletin temel nitelikleri arasında görülen kamu sağlığı, sosyal yardım, eğitim, kentsel ulaşım ve altyapı hizmetleri, iktisadi yaşamın düzenlenmesi ve denetimi, imar ve bayındırlık hizmetleri aynı zamanda bürokrasi, yerel nüfuz grupları ve kamu hizmetleri alanını düzenleyen teknik kadrolara halk nazarında önemli bir itibar ve iktidar kazandırma işlevi görmüştür. Alanya'da da belediye idaresi sunduğu bir dizi kamu hizmetiyle kaza ahalisinin günlük hayatını devlet müdahalesine açmış oldu. Belediyenin altyapı hizmetlerinden kamu sağlığına, gıda denetiminden narh tespitine uzanan bir dizi faaliyetiyle kaza ahalisinin yaşam standartlarını etkileyen iktisadi, sosyal ve fiziki koşulları düzenlemeye ve denetlemeye dönük bir çaba içinde olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle çarşı ve iskele gibi iktisadi hayatın en canlı olduğu kaza merkezleri belediyenin de en önemli faaliyet alanıydı. Savaş yıllarında ise bu alanın iaşe sorunlarının çözümü için sıkı denetimi daha da önem kazandığı gözlenmiştir.

Buna karşın, Alanya belediyesinin geniş sorumluluk alanına rağmen etkin olduğunu söyleyemeyiz. Belediyenin etkinliğini sınırlayan en önemli faktör kuşkusuz bütçe yetersizliğiydi. Merkezin tahsis ettiği çeşitli yerel vergiler, ticari kesimlerden toplanan vergi ve resimler, belediye kurallarının ihlalinde verilen cezalar

belediyenin en önemli gelir kaynaklarını oluşturuyordu. Bu kaynaklar belediyenin çeşitli yükümlülüklerini yerine getirecek miktarda olmadığı gibi, belediyenin kolluk gücünün yetersiz olması ve ticari kesimlerin en çok hizmet alanlar olmasına karşın borçlarını ödemede gösterdikleri isteksizlik bu kıt kaynakları da tehlikeye düşürüyordu. Kıt mali kaynaklar belediyenin kadro tahsisini de engelliyordu. Özellikle sağlık alanında yaşanan sıkıntıların en önemli nedeni hekim maaşının ödenememesiydi. Belediyenin mali sorunlara karşı bulduğu çözüm ise geleneksel şehir yönetiminde olduğu gibi, çeşitli maliyetleri doğrudan ticari kesimlere yüklemek ya da itfaiye teşkilatında olduğu gibi esnaf ve mahalle halkından yardım almak oluyordu.

Sonuç olarak, Alanya belediyesi örneğinden hareketle, Osmanlı taşrasında belediyelerin işleyişine dair daha kapsamlı çalışmalar, belediye teşkilatın Osmanlı taşrasında merkezi devlet, taşra eşrafı, sıradan halk ve yerel bürokrasi için ne anlama geldiği, ne tip mücadelelerin konusu olduğu konusunda bilgilerimizi artırabileceği gibi, küçük şehir ve kasabalarda siyasetin yerel düzeyde işleyişi hakkında da önemli bir fikir verecektir. Hem Osmanlı toplumunun hem de Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Türkiye toplumunun uzunca bir süre küçük şehir ve kasabalarda yaşayan kırsal bir toplum olduğu göz önüne alınacak olursa, büyük şehirlerden çok küçük yerleşim birimlerinde beledi idarelere odaklanmak, daha büyük bir nüfus kitlesinin gündelik yaşamında siyasetin ve belediye hizmetlerinin ne anlama geldiği hakkındaki bilgilerimizi zenginleştirecektir.

KAYNAKÇA

I- Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri

Dahiliye Mektubi Kalemi,Nr. 2596/124, 1162/60, 1952/114, 2337/21, 2675/98.

Dahiliye Üçüncü Şube, Nr.6/57.

Dahiliye, Umur-ı Mahalliyye ve Vilayat Müdürlüğü, Nr. 163/23.

Yıldız Askeri Maruzat, Nr.218/55.

Yıldız Komisyonlar Maruzatı, Nr.10/47, 10/46.

Sadaret, *Mühimme Kalemi Evrakı*, Nr.508/5.

Alanya Belediyesi, *1915 Alanya Belediyesi Encümen Kararları Defteri*, DAKTAV, Alanya, 2003.

II- Salnameler

Konya Vilayet Salnamesi, Konya, 1286.

Konya Vilayet Salnamesi, Konya, 1291.

Konya Vilayet Salnamesi, Konya, 1292.

Konya Vilayet Salnamesi, Konya, 1294.

Konya Vilayet Salnamesi, Konya, 1322.

Konya Vilayet Salnamesi, İstanbul,1332.

III- Kitap ve Makaleler

AZAKOĞLU, İzzet, *Alanya*, Reklam-Ekonomi Matbaası, İstanbul, 1939.

BEYOĞLU, Süleyman "XX. Yüzyıl Başlarında Alanya'da Bazı Olaylar", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III*, ALSAV, Alanya, 2004.

BEYOĞLU, Süleyman, "Savaş Yıllarında Alanya (1914-1918)", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III,* ALSAV, Alanya, 2004.

BİLİM, Cahit, "Arşiv Belgelerinde ve Salnamelerde Alanya", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III*, ALSAV, Alanya, 2004.

ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Sürecinde Türkiye Ülke Yönetimi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2007.

ÇALIŞKAN, Necmettin, *Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediyesi*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi , Kayseri, 1995.

FOUCAULT, Michel, *Security, Territory, Population*, (eds.: Michel Senellart), Basingstoke, New York, Palgrave Macmillian, 2007.

GÖNÜLLÜ, Ali Rıza, *Meşrutiyetten Cumhuriyet'e Alanya (1908-1938)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2008.

KONYALI, İbrahim Hakkı, *Alanya*, Ayaydın Basımevi, İstanbul, 1946.

KORUM, Oğuz, *Olaylar, İnsanlar, 75 Yılda Alanya*, Alanya Gazeteciler Cemiyeti, Alanya, 1994.

KÖKSAL, Yonca "Imperial Center and Local Groups: Tanzimat Reforms in the Provinces of Edirne and Ankara", *NewPerspectives on Turkey*, 27, Fall, 2002.

KÜÇÜKUĞURLU, Murat, *Erzurum Belediyesi Tarihi*, Erzurum Kitaplığı, Erzurum, 2008.

OKTAY, Tarkan, "Osmanlı Döneminde Modern Belediye Kurumunun Doğuşu ve Gelişimi", (ed.: Erol Özvar ve Arif Bilgin), *Selçuklu'dan Cumhuriyete Şehir Yönetimi*, Türk Dünyası Belediyeler Birliği, İstanbul, 2008.

ORTAYLI, İlber, *Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği*, Hil Yayınları, İstanbul, 1985.

__________*Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri(1840-1880)*, TTK Basımevi, Ankara, 2000.

ÖZBEK, Nadir, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet: Siyaset, İktidar ve Meşruiyet (1876-1914)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

__________*Cumhuriyet Türkiyesi'nde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar,* Emeklilik Gözetim Merkezi, Tarih Vakfı, İstanbul, 2006.

SERÇE, Erkan, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmir'de Belediye (1868-1945)*, İzmir, Dokuz Eylül Yayınları, 1998.

TEKELİ, İlhan - ORTAYLI, İlber, *Türkiye'de Belediyeciliğin Evrimi*,Türk İdareciler Derneği, Ankara, 1978.

TÜMERKAN, Sıddık, *Türkiye'de Belediyeler (Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu)*, R. Zelliç Basımevi, İstanbul, 1946.

VOYACIOĞLU, Vasos, *Alanya*, Doğu Akdeniz Kültür ve Tarih Araştırmaları Vakfı, Alanya, 2002.

YETKİN, Haşim, *Alanya, Dünden Bugüne Alanya'da Yaşam*, Çali Grafik Matbacılık A.Ş., İstanbul, Tarihsiz.

YÜKSEL, Ayhan, "Alaiye Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III*, ALSAV, Alanya, 2004.

Yurt Ansiklopedisi, Türkiye, İl İl: Dünü Bugünü, Yarını, C.2, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1981.